

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet
103 33 Stockholm

Ert dnr LI2023/02294
Vårt dnr R-2023-23

Malmö 18 augusti 2023

REMISSVAR: En säkrare tillgång till vattenreningskemikalier, Ds 2023:9

Avfall Sverige är kommunernas branschorganisation inom avfallshantering. Det är Avfall Sveriges medlemmar som ser till att avfall tas om hand och återvinns i landets alla kommuner. Vi gör det på samhällets uppdrag: miljösäkert, hållbart och långsiktigt. Vår vision är "Det finns inget avfall". Vi verkar för att förebygga att avfall uppstår, att mer återanvänds och att det avfall som uppstår återvinns och tas om hand på bästa sätt. Kommunerna och deras bolag är ambassadör, katalysator och garant för denna omställning.

Avfall Sverige bildades redan 1947 och har omkring 400 medlemmar. Avfall Sveriges medlemmar är kommuner, kommunalförbund, kommunala bolag och kommunala regionbolag inom avfall och återvinning. Deras kunder utgör Sveriges invånare och en stor del av näringslivet. Genom medlemmarna representerar Avfall Sverige Sveriges befolkning. I Avfall Sverige ingår, som associerade medlemmar, cirka 150 tillverkare, konsulter och entreprenörer aktiva inom avfallshantering.

1. Förslagets koppling till Avfall Sveriges generella ståndpunkter

Avfall Sveriges årsmöte har fastställt ett antal ståndpunkter som är vägledande för Avfall Sveriges ställningstaganden och åtgärder för att utveckla avfallshanteringen och kommunernas roller.

- Avfall Sverige anser att avfallshanteringen är en väsentlig del av samhällets infrastruktur och att avfallshanteringen ska ge god och behovsanpassad service för medborgare och verksamheter.
- Vidare anser Avfall Sverige att avfallsanläggningar ska lokaliseras, utformas och *drivas* så att människors hälsa samt miljön skyddas både på kort och lång sikt.

Avfall Sverige konstaterar att remitterat förslag innebär att bland annat kommunala avfallsorganisationer ska kunna föreläggas att avstå från vattenreningskemikalier för omfördelning till andra samhällsviktiga verksamheter, företrädesvis till allmänna dricksvatten- och avloppsanläggningar. Om allmänna avfallsanläggningar - eller allmänna avloppsreningsverk som tar emot anläggningarnas avloppsvatten - måste avstå sina upphandlade eller egentillverkade

vattenreningskemikalier till annan, kan det medföra att driften av anläggningarna allvarligt försvåras och fördras, liksom servicen till medborgare och verksamheter.

2. Sammanfattning

- Avfall Sverige är positiv till att genom lagstiftning ge staten befogenheter att vid en allvarlig bristsituation styra fördelningen av vattenreningskemikalier i syfte att upprätthålla samhällets förmåga att leverera vattentjänster även i fredstida kriser.
- Förslaget avstyrks dock i sin nuvarande utformning. Avfall Sverige anser framförallt att utredningen borde ha beaktat möjligheten att i ett skede innan möjligheterna hos kommunala sektorn uttömts, kunna ta i anspråk kemikalier hos återförsäljare och andra leverantörer.

3. Kommentarer

Allmänt (kap. 4 och 5)

Som anges i utredningen överlappar denna delvis med en parallell, övergripande utredning om säkerställande av en robust och kontinuerlig leverans av vattentjänster. Dessutom pågår utredningar om nationell samordning av försörjningsberedskapen, en ny livsmedelsberedskap, näringslivets försörjningsberedskap, VA-beredskap samt kommuners och regioners grundläggande ansvar inför och under fredstida kriser och höjd beredskap. Avfall Sverige är tveksam till lämpligheten att reglera en specifik omfördelningsfråga separat, innan de mer övergripande utredningarna presenterats. Särregleringar kan visa sig motstridiga och göra lagstiftningen svåröverskådlig.

Avfall Sverige konstaterar dock att det kan dröja lång tid innan de mer övergripande utredningarna leder till resultat. Livsmedelsverket, Kemikalieinspektionen och länsstyrelserna har konstaterat att det inte finns någon myndighet idag, som har mandat att fördela kemikalier för vattenrening varken på nationell, regional eller lokal nivå vid en brist, när fullmaktslagstiftningen (ransoneringslagen eller förfogandelagen) inte är tillämpliga. Mot denna bakgrund är Avfall Sverige i grunden positiv till att redan nu genom speciallagstiftning ge staten befogenheter att vid en allvarlig bristsituation styra fördelningen av vattenreningskemikalier i syfte att upprätthålla samhällets förmåga att leverera vattentjänster (dricksvattenleverans och avloppsrening) även i fredstida kriser.

Omfördelningsåtgärder (kap. 7.4)

Som konstateras i utredningen är kommunerna skyldiga att säkerställa att vattenförsörjning och avlopp ordnas i ett större sammanhang, om det behövs med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön, såväl under normala förhållanden som i kris och höjd beredskap. Dessutom ska kommunen under en extraordinär händelse eller höjd beredskap verka för samordning mellan olika aktörer inom kommunens geografiska område, exempelvis andra kommuner. Eventuellt hade utredningen här kunnat föreslå ett förtydligande av tydligare kommunala befogenheter att samarbeta i krissituationer genom

överlåtelse av vattenreningskemikalier, utan risk för överträdelser av upphandlings- och konkurrenslagstiftningen.

Trots detta och med hänvisning till att ingrepp i egendomsskyddet inte får ske om det finns mindre ingripande alternativ, menar utredningen att den ansvariga myndigheten i första hand bör undersöka om det finns möjlighet till en omfördelning inom eller från den kommunala sektorn.

Avfall Sverige konstaterar att de kommunala organisationer som i syfte att uppfylla nämnda skyldigheter har lagt tid och andra resurser på upphandling, lagerhållning och andra åtgärder för att säkerställa tillgång till nödvändiga vattenreningskemikalier, enligt förslaget kan tvingas dela med sig till de som inte har gjort det.

Det är oklart hur föreslagna 8 och 9 §§ i förslaget ska tillämpas: att det i första hand är en kommun, kommunalförbund eller kommunalt företag som ska föreläggas att avstå vattenreningskemikalier för omfördelning, och att andra juridiska personer *får föreläggas endast om den allvarliga bristen inte kan hanteras* genom ett föreläggande mot en kommun, ett kommunalt företag eller ett kommunalförbund. Det är oklart vad som menas med "inte kan hanteras" och vilken utredningsskyldighet som åvilar den föreläggande myndigheten. Lagtexten är utformad som ett förbud, medan motiveringen är mer tillåtande att myndigheten i första hand "bör" undersöka om det finns möjlighet till en omfördelning inom eller från den kommunala sektorn. Den statliga myndigheten ska alltså motivera sitt föreläggande och därvid presentera en utredning som kommit fram till att det *inte är möjligt* att i stället förelägga en eller flera kommunala organisationer. Avfall Sverige anser att förslaget lägger en stor och oklar bevisbörda på myndigheten. Risken är att föreläggande mot någon annan än en kommunal organisation inte håller vid ett överklagande.

Avfall Sverige anser att det i stället borde vara lämpligt att i ett tidigare skede kunna ianspråkta osålda och ännu ej levererade kemikalier hos återförsäljare och andra leverantörer. Mot den bakgrunden kan Avfall Sverige inte tillstyrka den nuvarande utformningen av förslaget avseende 8 och 9 §§.

Ersättning (kap. 7.4.2, 7.7, 11.4.2, 13.1)

Avfall Sverige är tveksam till 13 § andra stycket om att ersättningen ska motsvara kemikaliernas marknadsvärde vid tidpunkten då föreläggandet om avstående utfärdats, med tillägg för den skada som föreläggandet i övrigt orsakat kemikaliernas ägare. Utredningen anger att med detta bör några beaktansvärda ekonomiska konsekvenser inte uppstå för kommunen som tvingas avstå från kemikalier. Avfall Sverige menar att detta inte riktigt stämmer, eftersom kommunernas anskaffningskostnader för att täcka upp förlusten av kemikalier synes bli svåra att ersätta som "skada". Dessa kostnader kan till följd av upphandlingslagstiftningens tidskrävande krav bli betydande. Att i efterhand i göra omfördelningar av redan upphandlade eller egentillverkade kemikalier inom den offentliga

sektorn, medför alltså en onödig administrativ belastning för kommunen som inte tydligt täcks upp av den statliga ersättning som föreslås.

Vid en allvarlig brist på kemikalierna kan marknadspriset pressas upp avsevärt, detta nämns också i utredningen. Ersättningsbestämmelsen kan medföra att ansvarig myndighet avstår från nödvändiga förelägganden och omfördelning om beslutsfattaren inte vill ansvara för att staten drabbas av mycket höga ersättningskostnader. Utredningen konstaterar emellertid att det enligt prisregleringslagen (1989:978) redan finns vissa möjligheter att vid bland annat en allvarlig prisstegring på viktiga varor besluta om exempelvis ett högsta pris vid försäljningar inom landet. Avfall Sverige godtar detta.

Konsekvenser – miljökrav (kap. 11.4.2, 11.4.7 och 11.7)

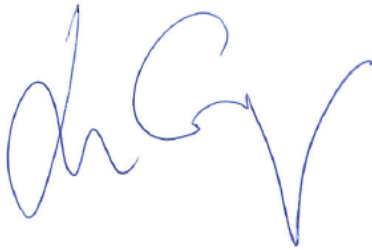
Tvingande omfördelning av kommunala vattenreningskemikalier kan innebära att kommunala avloppsreningsverk och avfallsanläggningar, som inte har möjlighet att pausa sin verksamhet, kan få straffrättsligt ansvar för överträdelser av miljövillkor, som konsekvens av att anläggningen en gång har fått lämna ifrån sig nödvändiga kemikalier. Det bör säkerställas i lag att det inte följer något straffrättsligt ansvar på sådana utsläpp. Utredningens uppdrag inkluderar emellertid inte att lämna förslag på undantag från miljökrav i gällande rätt, i stället hänvisas till att Naturvårdsverket lämnat vissa förslag i frågan. Avfall Sverige kan konstatera att Utredningen om näringslivets försörjningsberedskap har föreslagit att regeringen ska ges möjligheten att meddela tillfälliga tillstånd enligt 9 kap. miljöbalken (Tillfälligt miljötillstånd för samhällsviktig verksamhet – för ökad försörjningsberedskap, SOU 2023:11). Avfall Sverige förutsätter att en sådan behörighet även ska innefatta beslut om tillfälliga villkorsändringar.

Sanktioner och verkställighet (kap. 7.8)

Utredningen anger att den inte har identifierat tillräckligt tydliga behov av bestämmelser som genom fysiskt tvång säkerställa efterlevnaden av förelägganden enligt lagen, om den som förelagde vägrar att medverka. Avfall Sverige menar att det är svårt att förutse olika aktörers ageranden och vad som kan ske vid en allvarlig krissituation. Vitesinstitutet är ett långsamt påtryckningsmedel. Avfall Sverige vill peka på möjligheten att åtminstone införa en bestämmelse som tydligt anger att ansvarig myndighet kan ansöka om verkställighet av förelägandet genom kronofogdemyndigheten (jämför med 26 kap. 17 § miljöbalken).

För fortsatta kontakter i dessa frågor hänvisar vi till vår seniora miljöjurist Andrea Hjärne, andrea.hjarne@avfallsverige.se, telefon 040-35 66 36.

Med vänlig hälsning,
Avfall Sverige

Lars Stjernkvist
Ordförande

Tony Clark
Vd